

48 indgange til et forfatterskab

Dan Ringgaard: *Mortencyklopædien: Af Morten Søndergaards ordværk*, Sorø: U Press, 2024, 143 sider.

Dan Ringgaard har siden 1990'erne markeret sig som en af vores mest skarpsindige, rebelske og fintmærkende litterater, der som sit varemærke altid har haft, at han ikke brød sig om på forhånd givne sandheder, metoder og rutiner. Dette sås allerede i 1990'erne, hvor Ringgaard til fryd for os dengang yngre litterater fortalte det etablerede Aage Henriksen-etablissement (Erik A. Nielsen, Zeruneith, Hunosøe, Bo Hakon Jørgensen etc.), at de var galt afmarcheret med deres konstruktion af Sophus Claussens forfatterskab som en opbyggelig myte om en livslang udvikling fra en æstetisk-dekadent til en profetisk-metafysisk livsholdning. For som Ringgaard lakonisk sagde, så burde man i stedet for at læse Claussen diakront, biografisk og med vægt på essayistikken læse ham synkront, tekstnært og med fokus på poesien. Basta!

Når jeg fremhæver denne anekdote, er det selvfølgelig for at pege på, at Ringgaards vej videre igennem den litterære verden er gået via en række andre opgør, som dog ikke så meget som i Claussens tilfælde har vedrørt det specifikke synspunkt på et forfatterskab, som de har haft at gøre med litteraturkritiske begreber, genrer og måder, vi læser og diskuterer litteratur på. Ringgaard har således været her lang tid før Rita Felskis opgør med det, hun kalder mistankens hermeneutik, og kritikken af den særlige genre, vi kalder litterær analyse, som ifølge Felski har udgrænset andre litteraturkritiske genrer som kommentar, referat, forfattersamtale, diskussion, litteratursociologisk betragtning etc.

Om man vil betegne den litteraturvidenskab, der ikke lader sig indespærre af den klassiske litterære analyse og fortolkning, og i stedet breder sig inden for alle mulige litteraturkritiske genrer, som poststrukturalistisk eller postmodernistisk litteraturkritik, som man gjorde i 1990'erne, eller anvende tidens udtryk, postkritik, gør næppe nogen forskel for det faktum, at Ringgaard med sin imponerende række af værker – *Nordbrandt* (2005), *Stedssans* (2010), *Stoleleg*, *Jørgen Leths verdener* (2012), *Årsværk. En kritikers dagbog* (2017), *Chaplins pind* (2020) og *Fra overdrevet. Ureglementerede læsninger* (2023) – uden konkurrence er den førende danske kritiker inden for denne metier. Markant er det da også, at Ringgaard modsat andre kritikere, der kunne kaldes postkritiske (Niels Frank, Lars Bukdahl, Marianne Stidsen etc.), altid har holdt tungen lige i munden og aldrig er faldet for den fare, som denne type kritik rummer, nemlig den idiosynkratiske smagstilkendegivelse og polemik.

Derfor er det med *Mortencyklopædien: Af Morten Søndergaards ordværk* som altid en stor fornøjelse og udfordring at åbne en ny bog af Ringgaard. Den særlige poststrukturalistiske eller postkritiske, ringgaardske håndtering af det kompositionelle viser sig i såvel titel som forordet, idet vi har at gøre med en encyklopædi, der har “mere tilfælles med Brøndums Encyklopædi end med Den store Danske”. Hermed

hentydes der til det førstnævnte værks arbitrære og subjektive komposition, idet en række vidt forskellige skribenter har fået lov til selv at vælge og skrive om et ord. Tilsvarende har Ringgaard i sin encyklopædi valgt 48 ord, der alle har betydning for Morten Søndergaards forfatterskab eller "ordværk", som det konsekvent kaldes, og som derfor hver især er titler på et to sider langt essay om sider ved forfatterskabet.

Den vanlige lineære eller narrative struktur er således erstattet af en alfabetisk ordning af afsnittene i bogen, der med Umberto Ecos udtryk er et åbent værk eller en "strukturel polyfoni", hvor man kan begynde og slutte sin læsning, som man vil. Eksempelvis kan man, angives det, efter at have læst det indledende afsnit "Angst" gå videre i rækken af miniessays til "Far", "Idyl", "Plasticdukke" og "Stier".

De 48 tekster i *Mortencyklopædien* er vidt forskellige, og man finder næsten enhver mulig litteraturkritisk genre fra biografiske erindringsskitser ("Adresse", "Besøg", "Rumskib), motivstudier ("Angst", "Stier"), analyser af enkeltværker ("Bier", "Apotek"), overflyvninger af hele forfatterskabet ("Bøger"), poetologisk-eksistentielle skitser ("Skrå") samt formalistiske detaljegranskende læsninger ("Billedavl", "Encyklopædi", "Læse", "Ordspil", "Prosaenjambement", "Sex", "Spolie"). Mens de første fire typer essays er rimelig udbredte, er de to sidste kategorier det ikke og er som helhed bogens mest originale, fascinerende og øjenåbnende afsnit.

Det poetologisk-eksistentielle essay kombinerer forestillinger om digterens psykologiske kriser med ideen om forunderlig poetisk skabelse. I "Skrå" citeres digterens essay "Skriften på væggen" på følgende måde: "Digte skrives i det skrå, et sted mellem fornuft og galskab, mening og stumhed. [...] Ordene er på skrå. Og i det skrå forhandles der mellem magtens lodrette og afmagtens vandrette skrift. I det skrå er vi alene. Vi er kontemplative". Ringgaard ræsonnerer herefter videre over Søndergaards begreb ved at foreslå "det skrå" som en pendant til Paul Valérys opfattelse af poesien som en "tøven mellem lyd og mening" og Northrop Fryes af "lyrikken som en drift imod pludren (*babble*) og skriblen (*doodle*)". Om Ringgaard-Søndergaard har ret i deres overvejelser over poesiens uudgrundelige dilemma, er naturligvis uafgørligt, men inspirerende og inciterende er det at læse.

De formalistisk detaljegranskende læsninger, som Ringgaard også har diskuteret i *Overdrevet*, er i mange tilfælde tindrende originale. Nogle af dem er tilmed så nørdede, at det er en fornøjelse, og de giver en række uvurderlige nøgler til Søndergaards labyrintiske og vildt eksperimenterende forfatterskab. I "Læse" spørges der med reference til en obskur læsestrategi, som også findes i *Overdrevet*: "Hvordan læser Morten Søndergaard Johannes Ewald?" Og der svares: "Det gør han ved at skrive et digt hvor han varierer Ewalds ord, slå ind i den samme rytme som Ewald for bedre at forstå". Det kan man da kalde en original læsestrategi: At "læse rytmen" og optage den i sin skrift, mens betydningen kun i mindre grad registreres!

En anden tankevækkende iagttagelse gør Ringgaard i "Prosaenjambement" med afsæt i en læsning af Søndergaards *Processen og det halve kongerige*, idet det anføres: "Det er som med et enjambement i et digt bare omvendt. I enjambementet fortsætter meningen ud over linjebruddet. Her fortsætter prosaens rytme imens meningen brydes." Hvad Ringgaard her gør, er intet mindre end at besvare dét spørgsmål, som utallige indføringer i poesi har bakset med, nemlig hvad der er prosadigtets særlige kendetegn, som adskiller det fra såvel lyrik som prosa. Skulle jeg give min variation

af Ringgaards prægnante svar, ville den være, at pointen er den anderledes betydning, som tegnsætningen får i prosadigtet, idet denne er styret af sprogets melodi frem for dets mening.

Søndergaard illustrerer dette med kryds og slange i den tekst, der måske er hans mest originale overhovedet, nemlig *Processen og det halve kongerige*, der som anagramtitlen *Må sort dreng dø ren?* og *Mortencyklopædien* indeholder et gakket ordspil: “Jeg går og hedder *Ahasverus*, den evige jøde, mosbegroet omvandrende, hvordan skal denne tekst overhovedet læses? Undskyld, at den ikke danner et behageligt prosatæppe, du kan varme dig i, nu hvor det er blevet koldt udenfor, jeg har ikke forstand på sætninger, kun på det kit, der holder dem sammen. Hej jeg hedder Kitte. Nej jeg går og hedder Frede. Hvad hedder du?”

Man kunne nævne talrige andre eksempler på, at Ringgaard stikker en kile i Søndergaards forfatterskab og blotlægger nye facetter ved dette samt i poesiforskningen som helhed. Det går over stok og sten, og selv om man godt kan blive sat af et par gange af associative spring eller mindre klare passager, så er *Mortencyklopædien* på alle måder et bekendtskab værd: en vægtig og dybdegående behandling af et vægtigt og dybdegående forfatterskab.

Anmeldt af Peter Stein Larsen